

Michał Kucharski

ORCID: 0000-0003-4974-1849

Instytut Filologii Słowiańskiej

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Czy w tym szaleństwie jest metoda? Dyskurs konfliktu w relacjach Chorwacji i Serbii w latach 2014–2018

Słowa kluczowe: dyskurs konfliktu, Chorwacja, Serbia, Aleksandar Vučić, Kolinda Grabar-Kitarović, dyskurs polityczny, krytyczna analiza dyskursu, KAD

Keywords: conflict discourse, Croatia, Serbia, Aleksandra Vučić, Kolinda Grabar-Kitarović, political discourse, critical discourse analysis, CDA

Wstęp

Dyskurs polityczny jest jednym z rodzajów dyskursów i zarazem jednym z najczęściej stosowanych. Joanna Gajda w swoim tekście dotyczącym analizy dyskursu w badaniach politologicznych (Gajda, 2010, s. 253–261) definiuje go jako sposób użycia języka „w sferze polityki oraz dyskurs elit symbolicznych na tematy polityczne” (Gajda, 2010, s. 255) i zrównuje go z pojęciem dyskursu publicznego. Jest to więc pojęcie niezwykle szerokie. Z kolei Paulina Królikowska zwraca uwagę na trudności w zdefiniowaniu samej komunikacji i polityczności i stwierdza, że komunikacja polityczna wymaga stosowania różnorodnych metod i narzędzi, jako zjawisko interdyscyplinarne (Królikowska, 2015, s. 66). Autorka opracowania następnie wskazuje, że dyskurs konfliktu, będący gatunkiem politycznym (dyskursu politycznego), ma charakter dynamicznej abstrakcji, która nie odnosi się tylko do sfery lingwistycznej, ale wymaga uruchomienia kontekstu politycznego czy historycznego (Królikowska, 2015, s. 164). W związku z powyższym w niniejszym artykule zostanie przedstawiony jedynie niewielki wycinek możliwości analizy kilku wybranych przykładów wypowiedzi i tekstów będących elementem dyskursu konfliktu w relacjach Serbii i Chorwacji w latach 2014–2018. Wskazany w tytule przedział czasowy wynika zaś ze zmian politycznych, jakie zaszły w 2014 roku w obydwu krajach, kiedy

to wybory prezydenckie przegrali kandydaci lewicowi, czy też centrolewicowi¹. W Chorwacji wówczas rozpoczęła się kampania prezydencka, która zakończyła się zwycięstwem konserwatywnej Kolindy Grabar-Kitarović, kandydatki chadecji. Z kolei w Serbii premierem został Aleksandar Vučić, przedstawiciel umiarkowanej prawicy, który od 2017 roku piastuje stanowisko prezydenta.

Dla polityków dyskurs jest narzędziem (Gajda, 2010, s. 254), a dla post-strukturalistów sam fakt komunikacji wiąże się z manipulacją ze strony władzy (Lokert, 2011, s. 82). Stąd postawione w tytule pytanie, czy i w tym przypadku jest on dla serbskich i chorwackich polityków świadomym elementem gry politycznej. Odpowiedź będzie wynikiem analizy materiału badawczego z użyciem kontekstu politycznego, społecznego i historycznego, w jakich wypowiedzi te należy umieścić. Zostało już wspomniane, że w teorii dyskursu poststrukturaliści przypisują mu z definicji związek z władzą i potrzebę manipulacji. To jedna z przyczyn wykorzystywania komunikacji i rozmowy przez polityków, zarówno w relacjach pomiędzy, jak i w kontakcie z potencjalnym wyborcą, czy też szerszej społecznością. Dyskurs jest po prostu formą wyrażenia ideologii politycznej². Dyskurs konfliktu służy także tym celom, m.in. wywołaniu poczucia zagrożenia, sporu, również międzynarodowego, a nawet konfliktu zbrojnego. Mając na uwadze rolę słowa, jego siłę oddziaływań³, odwołując się do znaczenia słów wypowiedzianych zwłaszcza przez przywódców politycznych, należy mieć na uwadze, że może ono wywołać konsekwencje, których nadawca nie zakłada. W stosunkach międzynarodowych może być mowa np. o konflikcie zbrojnym. „Szaleństwo” będzie więc w tym przypadku oznaczało ryzyko związane z możliwością swobodnej interpretacji i reinterpretacji wypowiedzi polityków. Wpływ na interpretację mają także współczesne media oraz fakt szybkiego rozprzestrzeniania się informacji w internecie. Skutkiem podjętego ryzyka może być zaognienie relacji bilateralnych Chorwacji i Serbii⁴.

Do analizy dyskursu najczęściej używa się metody zwanej krytyczną analizą dyskursu (*Critical Discourse Analysis*), za twórcę której uważany jest Teun van Dijk (Lokert, 2011, s. 82). Zakłada ona użycie wiedzy o procesach politycznych w interpretacji dyskursu konfliktu w związku z tym, że jest to zjawisko „ideologicznie kształtowane przez relacje władzy oraz walki o władzę” (Lokert, 2011, s. 82). Wypowiedzi, które posłużyły za materiał badawczy, nie mogą być więc interpretowane bez wskazania szerokiego kontekstu właściwych zdarzeń politycznych. Cytowane poniżej wypowiedzi miały, jak każdy dyskurs polityczny, zabezpieczyć władzę w relacjach z otoczeniem. Stąd ich rola w dyskursie prowadzonym przez politycznych przywódców połączona jest

¹ W przypadku Chorwacji był to Ivo Josipović wywodzący się z Partii Socjaldemokratycznej. W Serbii co prawda od 2012 roku rządził blok Poruszmy Serbię, ale to przyspieszone wybory w 2014 roku dały wywodzącej się z niego partii Vučića (Serbska Partia Postępowa) wyraźne zwycięstwo i zakończyły się klęską liberalno-lewicowej partii byłego prezydenta Borisa Tadića.

² Por. „[...] discourses make ideologies observable in the sense that it is only in discourse that they may be explicitly expressed and formulated” (Dijk, 2005, s. 732).

³ Podkreśla to wielu znanych badaczy języka, np. R. Jakobson (por. Engelking, 2010, s. 51–53).

⁴ Z takim stanem rzeczy mamy do czynienia mniej więcej od przełomu 2016 i 2017 roku.

często z agresywną retoryką⁵. Przykładem tej ostatniej może być porównanie Chorwacji do hitlerowskich Niemiec dokonane przez Aleksandra Vučića na początku sierpnia 2018 roku (Bajruši, 2018).

W stosunkach międzynarodowych mamy do czynienia z wielością aktorów (por. Molo, 2014, s. 69–88). To powoduje, że politycy dostosowują treść i styl wypowiedzi do wielu potencjalnych odbiorców. Istotną rolę odgrywają w tym dyskursie także media, ponieważ: „Główną rolą mass mediów jest informowanie obywateli o aktywnościach instytucji, rekontekstualizacja i tłumaczenie języka instytucji na ich własny”⁶ (Kirvalidze i Samnidze, 2016, s. 168). W przypadku mediów na Bałkanach cechą, która istotnie wpływa na np. analizę publicystyczną instytucjonalnej wypowiedzi, jest stopień ich niezależności i sfera poglądów. Najczęściej są one związane (poprzez ich właścicieli) z władzą lub stosują autocenzurę (Burazer, 2018; Freedom, 2017). Tak określona przestrzeń badań zostanie przedstawiona na wybranych przykładach z chorwackich i serbskich mediów. Są one emblematyczne dla relacji między Chorwacją i Serbią w sytuacji sporu pomiędzy krajami. Wszystkie je charakteryzuje zwięzłość, hasłowość, a często także emocjonalność. Cecha ta jest niezwykle istotna we współczesnych wypowiedziach medialnych przywódców, gdzie „w tekstach prasowych polityków obok językowego banału, utartych wyrażen, widoczne jest dążenie do oryginalnych i niecodziennych określeń, dających wyraz emocjom autorów” (Bogołębska, 2012, s. 51). Znaczenie mediów w promowaniu określonego dyskursu, światopoglądu i kreowaniu tożsamości jest trudne do przecenienia, ponieważ „media mogą być narzędziami demokratycznego równego dostępu [...] i selekcyonowanego przez mechanizmy polityczne i ekonomiczne” (Mikułowski Pomorski, 2012, s. 257). Politycy korzystają więc z nich najczęściej świadomie dla osiągnięcia swojego celu politycznego. Media społecznościowe sprawiły, że dotychczasowy odbiorca przekazu medialnego bierze czynny udział w kształtowaniu tegoż przekazu i zwiększaniu jego zasięgu (Mikułowski Pomorski, 2012, s. 258)⁷.

Analiza wypowiedzi polityków da odpowiedź na pytanie, czy są one wynikiem „szaleństwa”, czy jednak wyrachowanej gry politycznej. W pierwszym przypadku na taką interpretację wskazywałby pozytywny model Jürgena Habermasa zakładający jednak, że o dyskursie możemy mówić jedynie w przypadku, „gdy strony dążą do porozumienia” (Gajda, 2010, s. 254). Tytułową „metodę” zakładalaby z kolei interpretacja dyskursu jako obszaru przejawu władzy znana z prac Michela Foucaulta i Pierre’a Bourdieu (Gajda, 2010, s. 254). W podsumowaniu wskazane zostaną też potencjalne konsekwencje takiego dyskursu konfliktu.

⁵ Związana jest z nią wyraźna argumentacja, której rolę podkreśla Gajda (2010, s. 254).

⁶ W oryginale: „the main functions of mass media is informing the citizens on the activities of the institutions, recontextualizing and translating institutional language into a language of their own” [tłum. moje – MK].

⁷ Jerzy Mikułowski Pomorski nazywa to przejściem od stanu konsumenta do prosumenta (Mikułowski Pomorski, 2012, s. 258).

Dyskursy konfliktu i pojednania między Chorwacją i Serbią od lat 90. do 2014 roku

Dyskurs występujący w relacjach między Chorwacją i Serbią w XXI wieku jednoznacznie związany jest z konfliktem z początku lat 90. ubiegłego stulecia. Determinuje on stosunki bilateralne, zarówno w kontekście dyskursu pojednania (por. Hebda, 2018, s. 204), jak i dyskursu konfliktu. W latach 90. oficjalne spotkania ówczesnych przywódców ograniczały się do rozmów w sprawie porozumienia pokojowego. Ostatecznie podpisali je m.in. prezydent Chorwacji Franjo Tuđman i przywódca Jugosławii, w skład której wchodziła Serbia, Slobodan Milošević. Napięte i nieprzyjazne relacje zakończyła śmierć Tuđmana i obalenie Miloševicia (por. Hebda, 2018, s. 199). W jednym i drugim kraju władzę przejęły wówczas partie opozycyjne, które dostrzegały konieczność dialogu, a intensyfikacja bilateralnych stosunków trwała do mniej więcej 2008 roku, kiedy Serbia skupiła się na problemie niepodległości Kosowa. Sytuację pogorszyło zaś uznanie tego państwa przez Chorwację (Hebda, 2018, s. 204).

W 2010 roku doszło do ważnego spotkania prezydenta Serbii Borisa Tadića z chorwackim prezydentem Ivo Josipovićem. Panowie spotkali się we wschodniej Chorwacji, gdzie Tadić przeprosił za zbrodnie dokonane przez Serbów w miejscowościach Vukovar i Ovčara (Dannenberg i Levitz, 2010). Przez chorwackich polityków rozmowy te zostały uznane za „historyczne wydarzenie” (B92, 2010). Jednocześnie obydwaj prezydenci podkreślili, że chcą „rozwiązać problemy z przeszłości” (Gruhonjić, 2010). Taka postawa Josipovicia była w chorwackiej polityce akceptowana jedynie do momentu wstąpienia tego kraju do Unii Europejskiej. Już po przyjęciu do Wspólnoty Chorwacja zmieniła kurs i jej polityka została „zorientowana na obronę interesów narodowych” (Hebda, 2018, s. 205)

Dyskurs konfliktu jednak nie zniknął z wzajemnych relacji mimo prób zintensyfikowania dialogu. Resentymenty i konflikty powracały systematycznie w medialnych przekazach. W przypadku strony chorwackiej było to np. pojawienie się piosenek ustaśowskich, hasła „Za dom spremni!” podczas uroczystości rocznicowych akcji „Oluja” w Kninie w 2016 roku (Pavić, 2016) czy sprawa ewentualnego zablokowania członkostwa Serbii w UE, jeśli ta pierwsza nie wyjaśni dogłębnie sprawy zbrodniarzy wojennych. Po stronie serbskiej jako przyczynę napięć i element dyskursu konfliktu wskazywano np. spalenie flagi chorwackiej przez nacjonalistę Vojislava Šešelja (Arežina i Kristović, 2015).

Czy w tym szaleństwie jest metoda? Analiza KAD wybranych przykładów wypowiedzi polityków chorwackich i serbskich od 2014 roku

W grudniu 2014 roku odbyła się pierwsza tura wyborów prezydenckich, którą wygrał nieznacznie Ivo Josipović, a jego kontrkandydatką była Kolinda Grabar-Kitarović. W drugiej turze zwyciężyła jednak była minister spraw

zagranicznych i integracji europejskiej. Jej rodzimą partią jest Chorwacka Wspólnota Demokratyczna (Hrvatska Demokratska Zajednica, HDZ), która rządziła krajem w latach 90. XX wieku. Organizacja przeszła jednak od tego czasu pewną przemianę ideową – od nacjonalizmu w stronę centroprawicy. Jeszcze jako członkini rządu K. Grabar-Kitarović w 2005 roku podkreślała, że „współpraca Serbii i Chorwacji jest kluczowa dla pokoju w regionie” (Hebda, 2018, s. 231). Aleksandar Vučić w tym samym roku zwyciężył zdecydowanie w wyborach parlamentarnych i został premierem. Jego Serbska Partia Postępowa (Srpska Napredna Stranka, SNS) co prawda rządziła już od 2012 roku, ale z niewielką większością w koalicji. SNS to partia konserwatywna i populistyczna, o proeuropejskim nastawieniu, choć wywodząca się z partii nacjonalistycznej. Lata 2014–2015 okazały się też nieudane dla polityków lewicowo-liberalnych. W Chorwacji porażkę poniósł dotychczasowy prezydent Ivo Josipović z Partii Socjaldemokratycznej, zaś w Serbii klęski doświadczyli były przywódca kraju, Boris Tadić.

Zmiana sytuacji politycznej i przejęcie władzy przez konserwatywną prawicę mogły rokować negatywnie, jeśli chodzi o wzajemne relacje. Okazało się jednak, że K. Grabar-Kitarović i A. Vučića łączy pewna więź. Z jednej strony są oskarżani o nacjonalistyczne wypowiedzi, z drugiej nawiązali dobre relacje osobiste⁸. Ówczesny premier Serbii przybył choćby na zaprzysiężenie nowej chorwackiej prezydent. Przywódcy sąsiednich, kiedyś zbrojnie walczących krajów odbyli kilka spotkań dwustronnych. Jedno z nich zostało zorganizowane w Dalju na moście łączącym obydwie kraje (Glas Slavonije, 2016). Ostatnie spotkanie miało miejsce w sytuacji narastającej niechęci do Vučića ze strony chorwackiego rządu i społeczeństwa w lutym 2018 roku (Bogdanić, 2018). W dobrych relacjach nie przeszkadzał nawet fakt zaangażowania serbskiego premiera, a potem prezydenta, w czasach młodości w reżim Miloševića i partię Šešelja (Cirić, 2018). Z kolei prezydent Chorwacji jeszcze w kampanii wyborczej atakowała Serbię w sprawie mniejszości chorwackiej w tym kraju (I.D., 2014).

Wypowiedzi A. Vučića i K. Grabar-Kitarović w latach 2014–2018 mimo ich dobrych relacji osobistych wyraźnie wpisywały się w dyskurs konfliktu. Ich konteksty, zgodnie z KAD, wskazują, w jakim celu politycy ci używali przykładowej formy i treści wypowiedzi, akcentując jedno, a odsuwając inne elementy. Oboje nie atakowali nigdy siebie personalnie, ale wskazywali swoim potencjalnym wyborcom na zagrożenia po drugiej stronie granicy lub też krytykowali sąsiadów.

Jedną z pierwszych wypowiedzi nowej chorwackiej prezydent było stwierdzenie adresowane do serbskich władz: „Musicie uznać Kosovo”⁹ (Telegraf, 2015), choć była świadoma możliwości wystąpienia negatywnych reakcji strony

⁸ Także w czasach konfliktu zbrojnego wskazywano na szczególne relacje oparte na wspólnych interesach pomiędzy ówczesnym prezydentem Chorwacji Franjo Tuđmanem oraz prezydentem Serbii Slobodanem Miloševićem. Potwierdzeniem tych plotek miała być mapka podziału Bośni wydrukowana przez brytyjski „Times” w 1995 roku, co opisuje Slavenka Drakulić (1999, s. 186–187).

⁹ W oryginale: „Treba da priznate Kosovo” [tłum. moje – MK].

serbskiej pozostającej w sporze z niepodległym Kosowem i odmawiającej jego uznania mimo presji części społeczności międzynarodowej. W tym samym czasie oświadczyła też, że Serbowie w Chorwacji to po prostu prawosławni Chorwaci, nawet jeśli etnicznie czują się Serbami, to tak stanowi chorwackie prawo (Blic, 2015). Reakcje polityków serbskich z SNS były jednak dość powściągliwe.

Taka retoryka chorwackiej polityk pozwoliła pogłębiać Aleksandrowi Vučićowi wrażenie bardziej umiarkowanego polityka na arenie międzynarodowej. Pomaga w tym nieprzejednana postawa chorwackiej prawicy w sprawie sporu o kształt Bośni i Hercegowiny. Wynika on z problemu, jakim jest zakwestionowanie przez Sąd Konstytucyjny systemu wyborczego do Izby Narodów Bośni i Hercegowiny, czyli izby wyższej parlamentu (Sandić-Hadžihasanović, 2018). Partie narodowościowe nie mogą od blisko dwóch lat porozumieć się w tej sprawie ze sobą. Przy tej okazji Chorwacja proponuje zmiany na rzecz chorwackiej społeczności. W wypowiedziach medialnych K. Grabar-Kitarović podkreśla chęć zrównania w prawach Chorwatów z Serbami w Bośni i Hercegowiny, mówiąc: „Uważam, że fakt, że Chorwacja naprawdę walczy o konstytucyjną równość Chorwatów w BiH jest niezwykle ważna”¹⁰ (Matić, 2018). Jej postawa jasno wynika z poszukiwania poparcia wśród Chorwatów w Bośni, którzy mają prawo głosować. W 2015 roku zwyciężyła głosami właśnie tej społeczności (Gatarić i in., 2015). Aleksandar Vučić od blisko dwóch lat powtarza z kolei, że jedność BiH jest niepodważalna. Serbia jednoznacznie wspiera porozumienie z Dayton, zdaniem jej prezydenta „konstytucyjność i równość trzech narodów, jak powiedziała prezydent Grabar Kitarović, a także jednoczesne istnienie dwóch entitetów w BiH. Oczywiście jest też integralność terytorialna BiH”¹¹ (I. Ba., 2018). Dzięki takiemu stanowisku uchodzi zarówno dla władz Bośni i Hercegowiny, jak i Unii Europejskiej za bardziej umiarkowanego partnera i z pewnością obniża wpływy chorwackie we Wspólnocie. Odnosząc się jednak do kontekstu, należy wskazać, że obecna konstytucja gwarantuje mniejszości serbskiej w Bośni i Hercegowinie własną federacyjną Republikę Serbską (Korzeniowska-Wiszniewska, 2011, s. 343).

Innym przykładem wpisującym się w dyskurs konfliktu jest tzw. afera „Čokolinda”. Podczas spotkania z dziećmi weteranów wojny z lat 90. XX wieku prezydent Chorwacji rozdała dzieciom serbskie czekoladki. Po zakończeniu wizyty i ataku części chorwackich polityków oświadczyła, że nie wiedziała, iż czekolada jest serbska, a cała sprawa musi wynikać z przekładania czekolady do źle oznakowanych pudełek (Telegraf, 2015). Media kpiły z oburzenia na serbskie czekoladki niemal w całej Europie (K.K., 2016). Reakcja Aleksandra Vučića była szybka i zdystansowana: „Mogłem także ja dzisiaj zagrać, przynieść bajaderki Kraša, cokolwiek, ale oczywiście tego nie zrobiłem, bo daleko mi do trików i populizmu. Chorwackie produkty do nas i normalnie docierają

¹⁰ W oryginale: „Držim da činjenica da se Hrvatska doista bori za konstitutivnu jednakopravnost Hrvata u BiH jest iznimno bitna” [tłum. moje – MK].

¹¹ W oryginale: „konstitutivnost i jednakopravnost tri naroda, kako je to rekla i predsjednica Grabar Kitarović, kao i istodobno postojanje dva entiteta u BiH. Razumije se i teritorijalni integritet BiH” [tłum. moje – MK].

i normalnie przejeżdżają i nie mamy z nimi żadnego problemu”¹² (AlJazeera Balkans, 2016). Prezydent Serbii Tomislav Nikolić z kolei stwierdził, że oświadczenie K. Grabar-Kitarović to przykład niechęci Chorwatów do Serbów. Aleksandar Vulin, minister turystyki, stwierdził: „Nie mogę zrozumieć jak to jest, że czekolada wyprodukowana w Serbii to większe zło od flagi Ustaśy pod którą fotografowała się niedawno Kitarović, a z czego się nie wytłumaczyła, ani też nie miała potrzeby wytłumaczyć dlaczego w Jasenovcu pojawił się pomnik, na którym zostało umieszczone pozdrowienie ustaśowskie »Dla ojczyzny gotowi«”¹³ (Srna, 2016). Chodziło mu o flagę, którą K. Grabar-Kitarović trzymała wraz z profesorem uniwersytetu w Toronto. Jej rzecznik odmówił wówczas komentarza (AlJazeera Balkans, 2016). Sprawa flagi ustaśowskiej wpisała się także w dyskurs konfliktu między obydwojoma krajami, zważywszy że w przypadku współczesnych mediów przekaz może nie zawierać słów, a mieć charakter jedynie multimedialny.

To, co szczególnie różni obydwie strony, to historia. Przykładem jest kwestia pomnika w Jasenovcu (Milekic, 2017), postaci Alojzija Stepinaca (Poľšak Palatinuš, 2017) i szacunku do partyzantki antyfaszystowskiej, co dla części Chorwatów jest problematyczne ze względu na NDH¹⁴ (Dušek, 2017). Brak zdecydowanej reakcji służb chorwackich wobec profaszystowskich demonstracji w dzień pamięci ofiar faszyzmu był przyczyną przesłania przez Vučića listu do szefa Komisji Europejskiej. Premier Serbii wskazywał, że Chorwaci prowadzą antyserbską politykę – „prowadzona jest otwarcie antyserbska polityka”¹⁵ (Krasnec, 2016). W jego opinii władze Chorwacji blokowały bez wyraźnych powodów członkostwo Serbii w UE¹⁶, kiedy tymczasem celem rządu serbskiego jest pokój w regionie, a nie „czarne koszule”. „Co zrobiliśmy źle? Co zrobiliśmy? Najgorsze obelgi bez przyczyny. Przemilczymy to wszystko, ale nie przemilczymy stawiania pomników terrorystom. Serbia sprzeciwiała się zarówno terroryzmowi jak i faszyzmowi”¹⁷ pisał (Beta, 2016). Tym listem liczył przede wszystkim na krytykę Chorwacji ze strony Komisji. Chciał pokazać najpewniej, w związku

¹² W oryginale: „Mogao sam i ja danas da se igram, da vam donesem Krašove bajadere, bilo što, ali namjerno to nisam učinio jer mi nije do trikova i do populizma. Kod nas hrvatska roba i normalno dolazi i normalno prolazi i mi nemamo problema s tim” [tłum. moje – MK].

¹³ W oryginale: „Ne mogu razumjeti kako je to čokolada proizvedena u Srbiji veće zlo od ustaške zastave pod kojom se Kitarović nedavno slikala, a zbog čega se nije ispričala, kao što nije osjetila potrebu da se ispriča ni zato što se na jasenovačkom stratištu pojavio spomenik na kojem piše ustaški pozdrav »Za dom spremni«” [tłum. moje – MK].

¹⁴ NDH (hr. Nezavisna Država Hrvatska, Niezależne Państwo Chorwackie) to twór powstały po zajęciu Jugosławii przez III Rzeszę w 1941 roku. NDH znajdowało się w sojuszu z Hitlerem, było państwem marionetkowym. Krótko po powstaniu utworzyło obozy koncentracyjne dla mniejszości m.in. żydowskiej, romskiej i serbskiej. Na czele państwa stał Ante Pavelić, przywódca chorwackich faszystów (ustaszy), który wcześniej przebywał na emigracji we Włoszech.

¹⁵ W oryginale: „vodi [se] ogoljena antirsrpska politika” [tłum. moje – MK].

¹⁶ Chorwaci zablokowali negocjacje, domagając się specjalnych zapisów w serbskim ustawodawstwie i w traktacie akcesyjnym w zakresie ścigania zbrodniarzy wojennych. Unia przyjęła ostatecznie kompromisowe zapisy (Milekic i Dragoljo, 2016).

¹⁷ W oryginale: „Šta smo mi naopako uradili? Šta smo napravili? Najprljavije uvrede bez činjenica. Na sve to ćemo da ćutimo, ali nećemo da prećutimo na podizanje spomenika teroristima. Srbija se pobunila i protiv terorizma i fašizma” [tłum. moje – MK].

z pewnym zastojem w negocjacjach z UE, że Unia broni Serbii nawet przed jej członkami. List był pełen prostych chwytów erystycznych jak nagromadzenie pytań do „słuchaczy”, czyli *argumentum ad auditorem* (por. Kukieła, 2010, s. 85). Wykorzystanie tego chwytu, próba prezentacji czarno-białego świata i lokalnego kontekstu historycznego wyraźnie wskazuje na wewnętrznego adresata. Jean-Claude Juncker odpowiedział jednak jedynie wezwaniem obydwu krajów do powrotu do konstruktywnej współpracy (B.V., 2016). Sukces Vučića był więc częściowy, ponieważ mimo wymierzenia treści w Chorwację, która zareagowała na list negatywnie, Unia nie skrytykowała sąsiada Serbii.

Vučić dokonuje jednocześnie reinterpretacji symboli zakorzenionych w serbskiej polityce od lat 90. XX wieku. Europa Zachodnia nie jest już symbolem niebezpieczeństwa, a partnerem i może być, co sugeruje list do Junckera, obrońcą przed chorwackim nacjonalizmem. Podobnie granice etniczne nie mają już dla serbskiego prezydenta charakteru „naturalnego”, gdzie „ukazując zbiorowość narodową, często jako tworzywo stosuje się elementy geografii” (Čolović, 2001, s. 41). Vučić oddziela zbiorowość narodową od granic państwowych, podkreślając przynależność Serbów nie tylko do Serbii, ale i do Chorwacji i określając granice Serbii jako przynależne różnym narodom – „Serbia jest wystarczająco duża i dla was i dla wszystkich drugich narodów, które w niej mieszkają i nie potrzebujemy jej większej terytorialnie, potrzebujemy jej silniejszej”¹⁸ (Jutarnji.hr, 2016). Posługuje się więc z jednej strony tymi samymi symbolami co nacjonałiści, ale zmienia ich wartość, próbując w ten sposób zmienić także społeczną wizję i złagodzić nieco dyskurs wewnętrzny. Na zewnątrz wciąż jednak „prowokuje” chorwackich polityków, którzy wysuwają oskarżenia o niespójność serbskiej polityki (Hebda, 2018, s. 238).

Podsumowanie

Przywołane przykłady medialnych wypowiedzi analizowane z użyciem krytycznej analizy dyskursu wskazują na istnienie dyskursu konfliktu w relacjach Serbii i Chorwacji, choć nie wyczerpują problematyki. Dzisiejszy charakter mediów wymusił na politykach pewną specyfikację formy i treści wypowiedzi w ramach prowadzonego dyskursu, w związku z czym dominuje forma, która pozwala na łatwe i szybkie przekazywanie informacji, także w formie hasłowej, np. poprzez media społecznościowe. Korzystanie z metafor czy pytań retorycznych sprzyja dyskursowi konfliktu, ponieważ daje większe możliwości interpretacji. Zarówno serbscy, jak i chorwaccy politycy wykorzystują dyskurs konfliktu pomiędzy obydwoma krajami do instrumentalnej manipulacji w polityce wewnętrznej¹⁹. Prowadzony przez nich dyskurs polityczny stanowi „kompleksowy fenomen społeczno-polityczny” (Lokert, 2011, s. 86).

¹⁸ W oryginale: „Srbija je dovoljno velika i za vas i za sve druge narode koji u njoj žive i ne treba nam teritorijalno veća, treba nam jača” [tłum. moje – MK].

¹⁹ Wskazywał na tę instrumentalność już Carl Schmitt (Karolczuk, 2010, s. 78).

Świadczy o tym wielość czynników i adresatów, czy uczestników. Poprzez media chorwaccy i serbscy politycy adresują swoje wypowiedzi przede wszystkim do odbiorcy wewnętrznego, a ten jest etnicznie stosunkowo jednorodny. Zadanie wzbudzenia poczucia zagrożenia poprzez atakowanie wroga lub podkreślenie swojej wyjątkowości jest więc ułatwione, a owo poczucie zagrożenia „pozwała zjednoczyć grupy społeczne” (Karolczuk, 2010, s. 81). Potencjalny problem dotyczący niechęci wyborcy o nieugruntowanej tożsamości etnicznej ma charakter marginalny. Nawet pomimo obecności serbskiej mniejszości w Chorwacji czy regionu autonomicznego Wojwodiny w Serbii. W przypadku ojczyzny K. Grabar-Kitarović przyczyną jest niewielki udział tej społeczności w ogólnej liczbie mieszkańców i postępująca migracja (Munjin, 2017). Aleksandar Vučić unika zaś konfliktu z mniejszością węgierską w Wojwodinie i muzułmańską w Sandżaku (por. Jagiełło-Szostak, 2013, s. 254–261).

Wpływ tych z reguły krótkich i prostych komunikatów zwiększa kontekst konfliktu lat 90. XX wieku, który pozostaje żywy w pamięci. Dodatkowo teksty prasowe, odpowiednio ilustrowane, są dziś podstawowym źródłem informacji. Kontekst więc musi być prosty, nośny i znany jak najszerszemu gronu odbiorców. Dyskurs ten charakteryzuje też tendencja do szybkiej wymiany krótkich komunikatów, co dobrze ilustrują powyższe przykłady. Ich analiza jednoznacznie wskazuje w związku z tym, że właściwsze jest podejście Bourdieu i Foucaulta, ponieważ wszystkie wypowiedzi mają na celu narzucenie pewnej interpretacji rzeczywistości (np. list do Junckera) lub są formą przemocy symbolicznej (komentarz dotyczący czekolady serbskiej).

Od lat wpływ dyskursu konfliktu i związanej z nim retoryki na zachowania wyborców potwierdzają wyniki badań m.in. w odniesieniu do propagandy wykorzystywanej przez władze USA przed wyborami w latach 40. XX wieku (Mikułowski Pomorski, 2012, s. 164–166). Przytoczone przykłady jednoznacznie wskazują na cel perswazyjny użycia zaprezentowanych sformułowań, umieszczonych w szerszym kontekście politycznym i adresowanych do własnych wyborców. Wskazuje na to także wyjątkowa w relacjach dwustronnych współpraca dwóch głównych aktorów tego dyskursu, prezydentów Chorwacji i Serbii. Wpływa to jednak niekorzystnie na wzajemne relacje na poziomie społeczeństwa, co może powodować narastanie podziałów. W ostrzejszym wymiarze zjawisko dyskursu konfliktu było jednym z elementów wojny w byłej Jugosławii w latach 90. Można więc to narzędzie polityki określić jako niebezpieczne. Dyskurs jednak np. dla Michela Foucaulta jest z natury rzeczy narzędziem władzy, ponieważ służy narzucaniu znaczeń (Szacki, 2002, s. 905). Skutki negatywne to także niechęć zagranicznych inwestorów obawiających się ponownego wybuchu konfliktu (a obydwa kraje inwestycji potrzebują) i osłabienie własnej pozycji w Unii Europejskiej. Choć tutaj Aleksandar Vučić dużo umiejętniej stara się rozgrywać spory, chcąc odgrywać rolę dobrego aktora w kontrze do złej Chorwacji. Można więc stwierdzić, że ryzykowne wypowiedzi przynoszą oczekiwany skutek w polityce wewnętrznej. Prezydenci Serbii i Chorwacji cieszą się wciąż wysokim zaufaniem społecznym i dobrymi wynikami w wyborach (także w przypadku ich zapleczka partyjnego). Kwestią sporną pozostają jednak długofalowe skutki

społeczne, ponieważ dyskurs konfliktu jest przeciwieństwem dialogu i tworzy w społeczeństwie poczucie zagrożenia.

Wiktor Hebda zwraca uwagę, że pojednanie to „wielkie wyzwanie” dla obydwu państw (Hebda, 2018, s. 204). Dialog zaś jest jedną z koniecznych form niwelowania niechęci tych narodów po wojnie w byłej Jugosławii. Pozwoliłby też na pogłębienie współpracy ekonomicznej i politycznej z korzyścią zarówno dla Serbii, jak i Chorwacji. Mimo że nie mamy do czynienia ze skrajnie agresywną retoryką, czego przyczyną są związki obydwu państw z UE, to dyskurs konfliktu wciąż nie został zastąpiony w pełni dyskursem pojednania. Polityczne przekonanie, że spór jest skuteczny jako narzędzie polityki wewnętrznej, sprawia, że politycy po obydwu stronach granicy nie zaniechali korzystania z niego (Štetin, 2018) mimo istniejących podstaw do dialogu²⁰. Potrzeba zwycięstwa w najbliższych wyborach wydaje się więc kluczem do zrozumienia obecności dyskursu konfliktu w chorwacko-serbskich stosunkach, nawet za cenę pogłębienia podziałów między narodami.

Bibliografia

- AlJazeera Balkans (2016). *Kolinda Grabar-Kitarović sa zastavom s ustaškim grbom*, [online]. Aljazeera Balkans. Access: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/kolinda-grabar-kitarovic-sa-zastavom-s-ustaskim-grbom> [20.05.2020].
- AlJazeera Balkans (2016). *Vučić: Čokolade su znak problema u hrvatskom drutu*, [online]. Aljazeera Balkans. Access: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/vucic-cokolade-su-znak-problema-u-hrvatskom-drustvu> [24.04.2018].
- Arežina, Bojan i Kristović, Ivica (2015). *Nova provokacija Vojislava Šešelja: „Sretan sam što sam zapalio hrvatsku zastavu”*, [online]. Večernji List. Access: <https://www.vecernji.hr/vijesti/vojislav-seselj-zapalio-hrvatsku-zastavu-998160> [18.04.2018].
- B.V. (2016). *Iz Bruxellesa stigao odgovor Aleksandru Vučiću*, [online]. Dnevnik.hr. Access: <https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/jean-claude-juncker-odgovorio-vucicu-oko-hrvatske-vratite-se-konstruktivnom-bilateralnom-razgovoru---448608.html> [19.07.2020].
- B92 (2010). *Tadić apologizes during Vukovar visit*, [online] B92. Access: https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2010&mm=11&dd=04&nav_id=70684 [13.04.2020].
- Bajruši, Robert (2018). *Vučiću ovo nije bio prvi put da hrvatsku uspoređuje s hitlerovom njemačkom „Njihov će križ zauvijek biti iskrivljen i kukast...”*, [online]. Jutarnji List. Access: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/vucicu-ovo-nije-bio-prvi-put-da-hrvatsku-usporeduje-s-hitlerovom-njemackom-njihov-ce-kriz-zauvijek-biti-iskrivljen-i-kukast/7695519/> [16.08.2020].
- Beta (2016). *Vučić: Uputio sam pismo evropskim zvaničnicima zbog Hrvatske*, [online]. N1.rs. Access: <http://rs.n1info.com/vesti/a181495/-Vucic-Uputio-sam-pismo-evropskim-zvanicima-zbog-Hrvatske.html> [19.07.2020].
- Blic (2015). *Kolinda Grabar Kitarović: Za mene su pravoslavci i Srbi - Hrvati, ako žive u Hrvatskoj!*, [online]. Blic.rs. Access: <https://www.blic.rs/vesti/svet/kolinda-grabar-kitarovic-za-mene-su-pravoslavci-i-srbi-hrvati-ako-zive-u-hrvatskoj/qchdvbl> [13.04.2020].
- Bogdanić, Siniša (2018). *Vučić u Hrvatskoj – posjet od kojega nitko ništa ne očekuje*, [online]. Deutsche Welle. Access: <https://www.dw.com/hr/vu%C4%8Di%C4%87-u-hrvatskoj-posjet-od-kojega-nitko-ni%C5%A1ta-ne-o%C4%8Dekuje/a-42553334> [24.04.2020].

²⁰ Uwypukla je Wiktor Hebda, twierdząc m.in., że „oba państwa scalały te same wyznaczniki polityki zagranicznej tzn. zbliżenie do Unii Europejskiej, odbudowa stosunków z pozostałymi państwami byłej Jugosławii, czy też dążenie do stabilizacji w regionie” (Hebda, 2018, s. 204).

- Bogołębska, Barbara (2012). Perswazyjność prasowych gatunków wypowiedzi polityków. *Forum Artis Rhetoricae*, 2, 45–54, [online]. Retoryka.edu.pl. Dostęp: http://www.retoryka.edu.pl/files/far2_2012_art4.pdf [10.05.2020].
- Burazer, Nicola (2018). *Media freedom in the Western Balkans: The EU must move from words to deeds*, [online]. European Western Balkans. Access: <https://europeanwesternbalkans.com/2018/04/20/media-freedom-western-balkans-eu-must-move-words-deeds/> [25.04.2020].
- Ciric, Milos (2018). *Why is Serbia's President Silent about Seselj's Conviction?*, [online]. Balkans Insight. Access: <http://www.balkaninsight.com/en/article/why-is-serbia-s-president-silent-about-seselj-s-conviction--04-17-2018> [27.04.2020].
- Čolović, Ivan (2001). *Polityka symboli*. Tłum. Magdalena Petryńska. Kraków: Universitas.
- Čolović, Ivan (2014). *Balkany – terror kultury*. Tłum. Magdalena Petryńska. Wołowiec: Czarne.
- Dannenberg, Natalia and Levitz, David (2010). *Serbian President Tadic apologizes for Vukovar massacre*, [online]. Deutsche Welle. Access: <https://www.dw.com/en/serbian-president-tadic-apologizes-for-vukovar-massacre/a-6188935> [19.04.2020].
- Dijk, Teun Andrianus van (2005). Politics, ideology and discourse, W: Wodak, Ruth (ed.). *Elsevier Encyclopedia of Language and Linguistics. Volume on Politics and Language*. Amsterdam: Elsevier Ltd, 728–740, [online]. Discourses.org. Access: <http://www.discourses.org/OldArticles/Politics,%20Ideology%20and%20Discourse.pdf> [14.04.2020].
- Drakulić, Slavenska (1999). *Cafe Europa: Life after communism*. London: Penguin Book.
- Dušek, Relja (2017). *Antifašistički spomenici: „Neželjena baština” Hrvatske*, [online]. Balkan Insight. Access: <http://www.balkaninsight.com/rs/article/antifa%C5%A1isti%C4%8Dki-spomenici-ne%C5%BEeljena-ba%C5%A1tina-hrvatske-03-31-2017> [29.04.2020].
- Engelking, Anna (2010). *Kłątwa. Rzecz o ludowej magii słowa*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Freedom (2017). *Freedom of the Press 2017*, [online]. Freedom House. Access: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/freedom-press-2017> [20.07.2020].
- Gajda, Joanna (2010). Analiza dyskursu i jej zastosowanie w badaniach politologicznych – wprowadzenie. W: Mikucka-Wójtowicz, Dominika (red.). *Przeszłość – Teraźniejszość – Przyszłość. Problemy badawcze młodych politologów*. Kraków: Libron, 253–261.
- Gatarić, Ljubica, Romić, Tea and Bohutinski, Josip (2015). *Tijesna pobije da bez glasova*, [online]. Večernji List. Access: <https://www.vecernji.hr/vijesti/tijesna-pobjeda-bez-glasova-iz-inozemstva-razlika-u-korist-kolinde-grabar-kitarovic-bila-bi-samo-1989-glasova-983639>, 2015 [28.04.2020].
- Glas Slavonije (2016). *Predsjednica Grabar-Kitarović i srbijanski premijer Vučić u Dalju*, [online]. Glas Slavonije. Access: <http://www.glas-slavonije.hr/305002/1/Predsjednica-Grabar-Kitarovic-i-srbijanski-premijer-Vucic-u-Dalju> [19.04.2020].
- Gruhonjić, Dinko (2010). *Josipović i Tadić: Riješit ćemo probleme iz prošlosti*, [online]. Deutsche Welle. Access: <https://www.dw.com/hr/josipovi%C4%87-i-tadi%C4%87-rije%C5%A1it-%C4%87emo-probleme-iz-pro%C5%A1losti/a-5814447> [18.04.2020].
- Hebda, Wiktor (2018). *Serbsko-chorwackie stosunki polityczne na przełomie XX i XXI wieku*. Warszawa: ASPRA-JR.
- I. Ba. (2018). *Grabar-Kitarović u Mostaru pozvala na dogovor o novom izbornom zakonu BiH*, [online]. Tportal.hr. Access: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/grabar-kitarovic-u-mostaru-pozvala-na-dogovor-o-novom-izbornom-zakonu-bih-foto-20180306> [3.07.2020].
- I.D. (2014). *Grabar Kitarović u posjetu Hrvatima u Vojvodini*, [online]. Dnevnik.hr. Access: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/predsjednicki-izbori-2014-kolinda-grabar-kitarovic-u-posjetu-hrvatima-u-vojvodini---365366.html> [23.04.2020].
- Jagiello-Szostak, Anna (2013). *Idea narodu politycznego kontra etnonacjonalizmu. Od jugoslawizmu do jugonostalгии*. Wrocław: ATUT.
- Jutarnji.hr (2016). *Vučić izbjeglim Srbima iz RH „Nikada više nikakvu Oluju nikome dovoliti nećemo”*, [online]. Jutarnji.hr. Access: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/vucic-izbjeglim-srbima-iz-rh-nikada-vise-nikakvu-oluju-nikome-dovoliti-necemo/4587713/> [24.07.2020].
- Karolczuk, Edward (2010). *O wrogu. Szkice filozoficzno-historyczne*. Warszawa: Książka i Prasa.
- Kirvalidze, Nino and Samnidze, Nino (2016). Political discourse as a subject of interdisciplinary studies, [online]. *Journal of Teaching and Education*, 05(01), 161–170. Researchgate.net. Access: <https://www.researchgate.net/publication/319402411/download> [12.04.2020].

- K.K. (2016). *Čokolinda prelazi granice Hrvatske – smiju nam se i u Švicarskoj*, [online]. Index.hr. Access: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/cokolinda-prelazi-granice-hrvatske-smiju-nam-se-i-u-svicarskoj/939236.aspx> [23.04.2020].
- Korzeniewska-Wiszniewska, Mirella (2011). Republika Serbska i Republika Srbije a Serbowie – sytuacja obecna i perspektywy. W: Chmielewski, Paweł i Szczesio, Sławomir Lucjan (red.). *Bośnia i Hercegowina 15 lat po Dayton. Przeszłość – teraźniejszość – perspektywy*. Łódź: Wydawnictwo UŁ, 343–360.
- Kowalik, Mateusz (2013). Boszniackie projekcje Europy. W: Chmielewski, Paweł i Szczesio, Sławomir Lucjan (red.). *Balkany Zachodnie między przeszłością a przyszłością*. Łódź: Wydawnictwo UŁ, 531–544.
- Krasnec, Tomislav (2016). *Vučić se žalio na Hrvatsku, a predsjednik Europske komisije mu je odgovorio: Vratite se konstruktivnim bilateralnim odnosima*, [online]. Večernji List. Access: <https://www.vecernji.hr/vijesti/juncker-odgovorio-vucicu-na-pismo-u-kojem-se-zalio-na-hrvatsku-1110275> [20.07.2020].
- Królikowska, Paulina (2015). *Discourse of conflict as political genre*, [online]. Łódź. Access: http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/11885/Doktorat_Dyskurs%20konfliktu%20jako%20gatunek%20polityczny_Paulina%20Kr%C3%B3likowska.pdf;sequence=1 [10.04.2020].
- Krysienel, Krzysztof (2015). Kryzys gospodarczy w Bośni i Hercegowinie i jego wpływ na stabilność państwa (wybrane aspekty). W: Głowacki, Albin i Szczesio, Sławomir Licjan (red.). *Balkany zachodnie w systemie bezpieczeństwa euroatlantyckiego*. Łódź: Wydawnictwo UŁ, 439–458.
- Kukieła, Elwira (2010). Zabiegi retoryczne w dyskursie politycznym, czyli jak powiedzieć wszystko, co trzeba i tylko to, co trzeba? *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica*, 45, 77–93.
- Lokert, Karolina (2011). Dyskurs polityczny – analiza KAD. *Językoznawstwo*, 1(5), 81–87.
- Matić, Srećko (2018). *Grabar-Kitarović: „Bojim se da svi dižu ruke od BiH”*, [online]. Die Welt. Access: <https://www.dw.com/bs/grabar-kitarovi%C4%87-bojim-se-da-svi-di%C5%BEu-ruke-od-bih/a-44853086> [19.05.2021].
- Mikucka-Wójtowicz, Dominika (2014). *Demokratyczna transformacja w Serbii i Chorwacji w latach 1999–2010*. Kraków: Libron.
- Mikułowski Pomorski, Jerzy (2012). *Jak narody porozumiewają się ze sobą w komunikacji międzykulturowej i komunikowaniu medialnym*. Kraków: Universitas, wyd. 2.
- Milekic, Sven (2017). *Croatia Removes Fascist Slogan Plaque from Jasenovac*, [online]. Balkan Insight. Access: <http://www.balkaninsight.com/en/article/croatian-wwii-fascist-chant-plaque-from-jasenovac-09-07-2017> [16.07.2020].
- Milekic, Sven and Dragoljo, Sasa (2016). *Croatia Stalls Serbia's EU Negotiations*, [online]. Balkan Insight. Access: <http://www.balkaninsight.com/en/article/croatia-stalls-serbia-s-negotiation-chapters-opening-04-07-2016-1> [12.07.2020].
- Molo, Beata (2014). Uczestnicy stosunków międzynarodowych. W: Cziomer, Erhard (red.). *Współczesne stosunki międzynarodowe*. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne sp. z o.o. – Oficyna Wydawnicza AFM, 61–88.
- Munjin, Bojan (2017). *Drago Rokсандić: Srbi u Hrvatskoj ubrzano etnodemografski nestaju*, [online]. P-portal. Access: <http://www.p-portal.net/drago-roksandic-srbi-u-hrvatskoj-ubrzano-etnodemografski-nestaju/> [26.07.2020].
- Paszkiwicz, Jędrzej (2013). Współpraca regionalna na Bałkanach Zachodnich z perspektywy Unii Europejskiej. Przesłanki i przeszkody. W: Chmielewski, Paweł i Szczesio, Sławomir Lucjan (red.). *Balkany Zachodnie między przeszłością a przyszłością*. Łódź: Wydawnictwo UŁ, 517–530.
- Pavić, Hrvošlav (2016). *Proslava u Kninu: Blokiralı ulicu i pjevali ustaške pjesme*, [online]. 24sata. Access: <https://www.24sata.hr/news/svecano-u-kninu-slavi-se-21-obljetnica-vojne-akcije-oluja-485856> [14.04.2020].
- Polsak Palatinuš, Vlatka (2017). *Na potezu je papa Franjo: Hrvatima je Stepinac i dalje svetac, Srbima ustaški vikar*, [online]. Tportal.hr. Access: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/na-potezu-je-papa-franjo-hrvatima-je-stepinac-i-dalje-svetac-srbima-ustaski-vikar-20170714> [20.04.2020].
- Sandić-Hadžihasanović, Gordana (2018). *Izborni zakon BiH, drama u nekoliko nova*, [online]. Slobodna Evropa. Access: <https://www.slobodnaevropa.org/a/izmjene-izbornog-zakona-bih/29142367.html> [12.07.2020].

- Seroka, Mateusz (2013). Zerwanie z autorytetami – myśl klasycznego chorwackiego nacjonalizmu a chorwacka polityka wobec BiH w latach 1991–1994. W: Chmielewski, Paweł i Szczesio, Sławomir Lucjan (red.). *Balkany Zachodnie między przeszłością a przyszłością*. Łódź: Wydawnictwo UŁ, 207–224.
- Sochacki, Szymon (2013). Aspiracje Bośni i Hercegowiny do członkostwa w NATO. Reforma sektora obronnego. W: Chmielewski, Paweł i Szczesio, Sławomir Lucjan (red.). *Balkany Zachodnie między przeszłością a przyszłością*. Łódź: Wydawnictwo UŁ, 545–558.
- Srna (2016). *Vulin Ponašanje Kitarovićeve je neshvatljiv rasizam*, [online]. Alo!. Access: <http://www.alo.rs/vesti/politika/ponasanje-kitaroviceve-je-neshvatljiv-rasizam/85475/vest> [12.04.2020].
- Szacki, Jerzy (2002). *Historia myśli socjologicznej*. Warszawa: PWN.
- Štetin J. (2018). *Umesto diplomatskog rata Srbije i Hrvatske – „rat izjavama”*, [online]. N1.rs. Access: <http://rs.n1info.com/a384412/Vesti/Diplomatski-rat-Srbije-i-Hrvatske.html> [21.07.2018].
- Telegraf (2015). *Kolinda poročila Srbiji: Treba da priznate Kosovo!* (video), [online]. Telegraf. Access: <http://www.telegraf.rs/vesti/1401493-predsednica-hrvatske-porucila-srbiji-treba-da-priznate-kosovo-video> [12.04.2018].

Streszczenie

Celem artykułu jest analiza dyskursu konfliktu w relacjach bilateralnych Chorwacji i Serbii, wskazanie, czy tamtejsi politycy wykorzystują go świadomie, oraz jakie mogą być potencjalne konsekwencje ich działania. Krytyczna analiza dyskursu jest interdyscyplinarną metodą badawczą z pogranicza językoznawstwa i nauk społecznych. W związku z tym najważniejszą częścią artykułu będzie umieszczenie wypowiedzi polityków w szerszym kontekście społeczno-politycznym, relacji międzynarodowych oraz sytuacji wewnętrznej w tych dwóch krajach. Kluczowym materiałem poddanym analizie będzie retoryka prezydenta Serbii Aleksandra Vučića i jego środowiska i byłej prezydent Chorwacji Kolindy Grabar-Kitarović.

Is there a method in this madness? Discourse on the conflict in relations between Croatia and Serbia 2014–2018

Summary

This article analyses the conflict discourse in bilateral relations between Croatia and Serbia to determine whether local politicians use it deliberately and what the potential consequences of their actions are. Critical discourse analysis is an interdisciplinary method approach in linguistics and social sciences. The most important part of the article is to place the statements of politicians in a sociopolitical context of the international relations and the internal situation in the two countries. The key material to be analysed will be the rhetoric of the current Serbian president A. Vučić and his followers and the former president of Croatia, K. Grabar-Kitarović.

